

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ВОДНОЇ СТРАТЕГІЇ МІСТА КИЄВА

В статті розглядається проблематика міста Києва як мегаполіса зі складною водною інфраструктурою, зазначається необхідність впровадження європейських норм в сфері охорони водних об'єктів міста, роз'яснюються принципи водної політики і формування Водної Стратегії.

Ключові слова: Київ, Водна Стратегія, інтегроване управління, водна політика, паспортизація, планування, системність.

В статье рассматривается проблематика города Киева как мегаполиса со сложной водной инфраструктурой, отмечается необходимость внедрения европейских норм в сфере охраны водных объектов города, разъясняются принципы водной политики и формирования Водной Стратегии.

Ключевые слова: Киев, Водная Стратегия, интегрированное управление, водная политика, паспортизация, планирование, системность.

Kyiv is a metropolis with complex water infrastructure. We are need implementation of European norms in the water object protection. The article clarifies the principles of water policy and Water Strategy.

Key words: Kyiv, Water Strategy, integrated management, water policy, certification, planning, systematic actions.

Єдина Водна Стратегія міста – це найкраща європейська практика, що має відповідати вимогам Водної Рамкової Директиви Європейського Союзу. І саме Київ – місто багатьох річок та озер – має стати першим серед українських міст у справі впровадження єдиної інтегрованої стратегії управління водними ресурсами. Інтегроване управління водними ресурсами за участю всіх зацікавлених сторін, а саме, представників органів місцевого самоврядування, комунальних підприємств, інститутів громадянського суспільства, наукових співробітників, бізнес-структур, забезпечить:

- збереження водних об'єктів міста для наступних поколінь; вільний доступ до водних об'єктів;
- поліпшення нормативно-правової бази у сфері використання та охорони водних об'єктів;
- економічні і соціальні перетворення, спрямовані на покращення природного середовища столиці; покращення якості питної води;
- поліпшення екологічного стану водних об'єктів;

- створення сучасної системи моніторингу водних об'єктів та єдиної інформаційної бази в сфері водного середовища міста;
- створення нового громадського простору навколо водних об'єктів;
- зменшення шкідливої дії вод в умовах зміни клімату чи надзвичайних погодних явищ, а саме, надлишку води при зливах, повенях, підтопленнях та браку води при посухах та теплових хвилях.

У наступні десятиліття кияни хочуть бачити своє місто сучасним, європейським, екологічно безпечним і комфортним для проживання. Важлива складова екологічної безпеки і комфорту належать водним об'єктам. У майбутньому вони мають бути збережені, більш доступні, екологічно безпечні.

Глобальне водне партнерство в Україні (ГВП – Україна), яке з 2005-го року, з початку свого існування в країні впроваджує принципи європейського водного менеджменту і водної безпеки (управління ризиками тощо), прагне досягнення максимального використання продуктивної сили води і мінімізації її руйнівної сили, забезпечення права кожної людини мати достатньо безпечної, доступної, чистої води для здорового і продуктивного життя.

За 25 років незалежності кількість населення, виробництво, водозабір і скиди в межах столичного мегаполісу суттєво скоротилися, але якість води, як мінімум, не поліпшилася.

ГВП – Україна активно займається питаннями водного менеджменту і акцентує увагу на те, що найголовнішим питанням впровадження Водної Рамкової Директиви є інтегроване управління водними ресурсами, оскільки інтегрований підхід до управління і справедливого розподілу обмежених водних ресурсів означає скоординовану діяльність всіх стейкхолдерів, всіх зацікавлених сторін задля досягнення спільних цілей – поліпшення якості водних екосистем.

Реалізація Водної Стратегії передбачає розробку відповідної програми, а також практичні дії щодо її здійснення.

Проблема екологічного покращення озер та річок столиці та якості води в них потребує комплексного підходу з довгостроковим плануванням водоохоронних заходів та передбаченням відповідного регламенту в проведенні робіт по утриманню земель водного фонду у належному екологічному стані.

Зазначаю, що названа програма як комплексна цільова програма реновації київських водойм має стати основоположним документом, який буде враховувати вимоги міжнародного законодавства та сучасні реалії водної інфраструктури української столиці, регламентуючі конкретні кроки у відновленні та утриманні водних об'єктів, що знаходяться в межах міст та мають свою специфіку – урбанізованого використання. Крім того, програма має бути спрямована на екологічне та економічне збалансоване використання, збереження та захист водойм міста Києва. Не менш важливо те, що впровадження чіткої програми дій по відновленню та оздоровленню міських водойм, вжиття заходів по запобіганню шкідливих скидів в головну

водну артерію міста – річку Дніпро – не тільки дозволить покращити біоклімат столичного мегаполісу та підняти його статус як міста, комфортного для життя, але й уникнути численних конфліктних питань, що виникають між забудовниками та киянами.

Проблематика стану водних ресурсів та водозабезпечення мешканців столиці України, як і країни в цілому, кожного року набуває гостроти і актуальності і залишається однією із головних загроз національної безпеки країни в цілому.

Джерелами питного водопостачання м. Києва є поверхневі води річок Дніпро і Десна – 89% та підземні води сеноманського та юрського водоносних горизонтів – 11%.

Проблема річки Дніпро з точки зору екології – це проблема не міського, не загальнодержавного, а міжнародного значення, і тому ми не можемо не враховувати Водну рамкову директиву 2000/60/ЄС Європейського парламенту (ВРД ЄС), базовим принципом якої є визнання району річкового басейну основною гідрографічною одиницею управління водними ресурсами, яка не обмежується адміністративними чи державними кордонами. Саме ВРД ЄС наполягає на системності і плануванні водної політики, а також користування принципом – «забруднювач платить», відповідно до якого витрати, пов'язані із заходами щодо запобігання, контролю та скорочення забруднення, відшкодовує забруднювач.

За таким принципом Аеропорт «Жуляни», який в наступному році буде підтверджувати статус міжнародного, повинен був відшкодувати державі мільйонні збитки за те, що очисні споруди не функціонують на його території в повному обсязі, і величезний обсяг нафтопродуктів потрапляє у річку Нивку, а потім через річку Ірпінь спрямовує до Дніпра. Наказ Мінприроди № 389 від 20 липня 2009 року «Про затвердження Методики розрахунку розмірів відшкодування збитків, заподіяних державі внаслідок порушення законодавства про охорону та раціональне використання водних ресурсів», на жаль, майже не працює на практиці.

Як відомо, у теперішній час населення міста майже повністю забезпечено централізованим питним водопостачанням, яким займається ПАТ АК «Київводоканал».

Наряду з цим в Києві створена розвинена система децентралізованого водопостачання. Загалом в місті побудовано 204 бюветні комплекси з сумарною продуктивністю 1624 м³/добу. З них 187 перебувають на балансі комунального підприємства «Київводфонд», а їхнє диспетчерське обслуговування здійснює ПАТ «АК «Київводоканал». Вода зі свердловин використовується в системі централізованого водопостачання без попереднього очищення. В деяких свердловинах вода не відповідає вимогам актив санітарного контролю за рядом показників, в т.ч. каламутності, окиснюваності, вмісту заліза і марганцю. Тому особливу актуальність набуває проблема забруднення підземних вод, якісний стан яких внаслідок інтенсивної господарської діяльності значно погіршується. Забруднення перш за все зазнають ґрунтові і підґрунтові води першого від поверхні водоносного

горизонту, які становлять зону активного водообміну. Виділяють мікробіологічне і хімічне забруднення ґрунтових вод. Вражає, що в підземних умовах деякі бактерії і віруси зберігають свою життєдіяльність до 100 діб і більше. Забруднення ґрунтових вод хімічними речовинами в умовах міста переважно йде через забруднення поверхневих вод, що живлять підземні.

Найгіршим чином на екологічний стан водних об'єктів впливає діяльність багатьох автомийок, які не враховують санітарні норми під час експлуатації, внаслідок чого побутова хімія може потрапляти в ґрунтові і поверхневі води.

Це призводить до порушення кисневого балансу, насамперед відбувається евтрофікація водойм, яка спричиняється збагаченням води нутрієнтами – особливо сполуками азоту і фосфору. Як наслідок, відбувається розмноження ціанобактерій – цвітіння води.

Повертаючись до питання водної безпеки і управління ризиками, не можна не відзначити також проблему підвищення рівня підземних вод, відповідно до статистики спостережень останніх років. Є декілька причин цього явища, які нам потрібно ясно уявляти. Перша причина природна – ґрунтові води мають свій постійний горизонт в кожній місцевості та здатні підвищувати або знижувати свій рівень залежно від сезонних коливань або погодних умов. Найбільший пік природно припадає на весну, проте формування рівня підтоплення (піднімання рівня водяного горизонту) починається не навесні, а ще в грудні. Друга причина – техногенна. Йдеться про таку вологу, що потрапляє в ґрунт в результаті прориву водогінних комунікацій, таких як каналізація, теплотраси та ін. В цьому випадку «технічна вода» змішується із ґрунтовими водами. Третя причина – антропогенний фактор: по-перше – забудова територій (і, в першу чергу, наявність підземних інженерних споруд – свайні поля, підземні паркинги, тунелі метро). В більшості випадків вони здійснюють негативний вплив, оскільки відбувається порушення природної циркуляції води, ускладнюється відтік її з тих районів, де в ґрунті є перешкоди з бетону. Рівень води завжди піднімається, коли вода зустрічає перешкоду, спостерігається так званий баражний ефект; по-друге – як наслідок проведення будівельних робіт – відбувається ліквідація природних дренажних шарів ґрунту; по-третє – асфальтування забудованих територій призводить до зниження випаровування і порушує природний водний баланс території.

За статистикою у ґрунтові води просочується в середньому за рік до 10...15% вологи, що неминуче призводить до підйому ґрунтових вод на забудованій території.

Є ще одна причина, пов'язана і з підвищеним рівнем, і з забрудненням ґрунтових вод – відсутність добре налагодженої системи поверхневого стоку, дощової каналізації. Це дуже актуальна проблема для нашого міста, яка має комплексну складову і негайно потребує муніципального вирішення. Колектори з приймання дощової каналізації практично всі побудовані без очисних споруд, а більшість існуючих очисних споруд має застарілу систему, яка, до речі, майже не працює.

Подібно до комунально-побутової, дощову каналізацію в Києві почали створювати наприкінці XIX ст. Саме тоді було збудовано Хрещатицький колектор, який дав змогу припинити періодичні затоплення головної вулиці міста.

Об'єкти міської дощової каналізації (далі – МДК) знаходяться на балансі 4-х підприємств та утримуються за рахунок місцевого бюджету як об'єкти благоустрою. Найдовша складова (близько 1700 км) експлуатується районними житлово-експлуатаційними організаціями. На їх балансі перебувають колектори дощової каналізації на прибудинкових територіях і внутрішньо-квартальних проїздах. Колектори більшого розміру, в яких тече значна частина малих річок Києва, в основному перебуває на балансі комунальної корпорації «Київавтодор». Загальна протяжність цих колекторів – 804,5 км. Значною є також довжина дренажно-штовльневих систем, які дренують окремі території з метою запобігання зсувів. Довжина цих споруд, якими опікується комунальне підприємство «Спеціальне управління протизсувних підземних робіт», становить 191,2 км. Насамкінець 62,7 км водотоків міста перебуває на балансі КП «Плесо».

Вода, що збігає вулицями міста, звичайно є забрудненою. Найбільшим є забруднення нафтопродуктами та органічними речовинами. Останнє, зокрема, відбувається через сміттєві баки та урни, переважна більшість яких є відкритими. Близьким за суттю є надходження забруднень з численних несанкціонованих звалищ. В мережу дощової каналізації потрапляють також комунально-побутові стоки.

Ще одне поширене явище – змив у дощову каналізацію стоків з автомийок, більшість із яких не має договорів з ПАТ «АК «Київводоканал» щодо прийому скидної води. Цікаве питання до власників автомийок, які не підключені до мереж водопостачання, яким водним ресурсом забезпечується технологічний процес на їх підприємствах. Схожа ситуація спостерігається майже на всіх станціях технічного обслуговування автомобілів, що розташовані в гаражних кооперативах. Фактично це означає як скиди у мережу дощової каналізації без будь-якого очищення, так і несанкціонований водозабір з природних джерел.

Рішенням Київської міської ради від 24 січня 2008 року № 67/4539 затверджені правила приймання поверхневого стоку у київську міську дощову каналізацію, які встановлюють серед іншого порядок визначення плати за скид дощових та поливо-миєчних стічних вод у міську дощову каналізаційну мережу для абонентів та скид з понаднормативним забрудненням.

В той же час аналіз ситуації, проведений Інститутом місцевого розвитку на замовлення КП «Плесо» свідчить, що правила приймання поверхневого стоку не можуть бути застосовані на практиці підприємствами, які не є виробниками послуг централізованого водопостачання та водовідведення, хоча й здійснюють діяльність поводження із поверхневими стоками. Відповідно, останні не мають можливості акумулювати кошти за скид поверхневого стоку із подальшим використанням їх на утримання мереж

дощової каналізації у належному технічному стані. Але міським менеджментом планується масштабна реконструкція існуючих і будівництво нових очисних споруд поверхневого стоку, і вже можна спостерігати за будівництвом за новітньою європейською технологією Харківських очисних у Дарницькому районі міста Києва.

І все ж таки, поки не поліпшиться стан МДК, не можна говорити про дотримання водоохоронного законодавства, а відтак про виконання належним чином програми екологічного оздоровлення річки Дніпро на період до 2021 року (Закон України № 4836-VI від 24.05.2012). І це насамперед питання водної безпеки, яке полягає у забезпеченні права кожної людини на питну воду та санітарію. Гарантування водної безпеки закріплене нині у рішеннях Генеральної Асамблеї ООН та Ради по правах людини в ООН, у міжнародних зобов'язаннях України по Протоколу про воду і здоров'я і Угоди про асоціацію Україна – ЄС.

Всі малі річки міста чи безпосередньо, чи через річки другого порядку, чи через колектори – у різний спосіб – несуть свої води до Дніпра. Жахливо уявляти те, що існує багато несанкціонованих під'єднань суб'єктів господарювання, коли в дощову каналізацію потрапляють скиди так званої чорної (тобто фекальної) каналізації.

Вплив теплої води, яка вміщує у великій концентрації частинки незгорілого пилоподібного палива зі шкідливими елементами з території золо відвалу –озеро Горячка – наслідок роботи Дарницької ТЕЦ – теж найгіршим чином впливає на водну екосистему не тільки мікрорайонів Дарниці. По Дарницькому меліоканалу брудна вода, яка пройшла процедуру відстоювання на території теплоелектростанції, але не очищення (!), потрапляє до акваторії Дніпра.

Стічні виробничі води містять нафтопродукти, що теж впливає на екологічний стан водойм і іхтіофауну.

Істотною перешкодою збереження водних об'єктів Києва та поліпшення їх стану є те, що вони не мають чітких параметрів, характеристик, балансоутримувача. Для багатьох водойм в місті Києві не наведено навіть назву. Усе це зумовлює необхідність виконання нової, а фактично першої інвентаризації водних об'єктів міста.

Першочерговим кроком на шляху збереження об'єктів водного фонду має стати паспортизація водойм. Саме паспорт має стати офіційним документом і діагностичною картою водного об'єкту, враховуючи те, що для кожної водойми характерні свої гідрологічні характеристики та антропогенне навантаження різного ступеня інтенсивності.

Паспортизація водойм і створення наступним кроком єдиної інформаційної бази як програмного модуля інформаційно-аналітичної системи «Управління водним господарством територіальної громади міста Києва» – будуть спрямовані на ретельну охорону і запровадження нових методів захисту водойм, які передбачені чинним законодавством, але й досі не реалізовані в місті Києві.

Керівні принципи Водної Стратегії мають формувати водну політику в країні, починаючи зі столичного регіону і керуватися основними принципами Водної рамкової директиви 2000/60/ЄС Європейського парламенту: системність, планування, інтегроване управління водними ресурсами, відповідальність за порушення законодавства про охорону вод і навколишнє природне середовище. Без системного планування, без створення чітко визначеної водної політики, без посилення контролю і підвищення планки штрафних санкцій за екологічні правопорушення, а саме за скиди забруднювальних речовин у поверхневі води, без будівництва нових і модернізації існуючих очисних споруд, ми не врятуємо унікальну долину Дніпра і не налагодимо здорове життя і гідний відпочинок у столиці.

Список літератури

1. *Переосмислення* водної безпеки для України за результатами Національного політичного діалогу заінтересованих сторін. Т.І. Адаменко, А.О. Демиденко, М.І. Ромащенко, Г.М. Цветкова, А.М. Шевченко, М.В. Яцюк. Київ, 2016. ГВП. Україна та ВЕГО «МАМА-86». С. 4, 9-11, 13

2. *Вишневський В.І.* Антропогенний вплив на Дніпро в межах Києва / В.І. Вишневський // Київський географічний щорічник. К.: ВГЛ «Обрії», 2004. Вип. 3. С. 75-99.

3. *Директива* Європейського парламенту та Ради Європейського Союзу 2000/60 ЄС від 23 жовтня 2000 року.

4. *Рішення* Київської міської ради від 24.01.2008 № 67/4539 Про затвердження правил приймання поверхневого стоку в київську міську дощову каналізацію.

5. *Закон України* «Про затвердження загальнодержавної цільової програми розвитку водного господарства та екологічного оздоровлення річки Дніпро на період до 2021 року» № 4836-VI від 24.05.2012.

6. *Аналітична записка* щодо розрахунку тарифів на послуги відведення поверхневих стоків та запровадження плати за ці послуги для землекористувачів у місті Києві.// Інститут місцевого розвитку//Київ-2013. С. 7-8.

7. *Наказ Міністерства* екології та природних ресурсів України № 389 від 20 липня 2009 року «Про затвердження Методики розрахунку розмірів відшкодування збитків, заподіяних державі внаслідок порушення законодавства про охорону та раціональне використання водних ресурсів».

Стаття надійшла до редакції 4.12.17